

Kuznietsova, Krystyna

Зламани душі нового століття : посттравматичний синдром, психологічна безнадія, опрацювання трагічних подій в житті молоді в сучасній українській та чеській прозі

Slavica litteraria. 2023, vol. 26, iss. 2, pp. 109-118

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2023-2-11>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79442>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20240202

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Зламани душі нового століття: посттравматичний синдром, психологічна безнадія, опрацювання трагічних подій в житті молоді в сучасній українській та чеській прозі

Krystyna Kuznietsova (Brno)

Анотація

Для цього дослідження ми обираємо найновіший роман українського письменника Артема Чеха «Хто ти такий?», а також роман чеської письменниці Луції Фаулерової «Дівчина-смерть». Мета нашого дослідження – окреслити світ молоді в новітній літературі та з'ясувати, яким чином молоді автори підходять до такого опису. Покоління Y в сучасній літературі безсумнівно зображено вразливим, адже дорослішання в 90-х роках не могло не залишити свій слід. Спричинено це рядом проблем – суспільних, економічних, сімейних, де часто був відсутній взірець попереднього покоління. Обидва згадані романи зосереджені на боротьбі молоді людини зі своїми внутрішніми демонами, дещо відмінними, але такими, що суттєво впливають на їхнє життя.

Ключові слова

сучасна проза; тема молоді людини; генерація Y; дорослішання у 90-х; Артем Чех; Луція Фаулерова

Abstract

The Broken Souls of the New Century: Post-Traumatic Syndrome, Psychological Hopelessness, Treatment of Tragic Events in the Life of Young People in Modern Ukrainian and Czech Prose

For this study, we choose the latest novel by the Ukrainian writer Artem Chekh, *Who are you?*, as well as the novel by the Czech writer Lucie Faulerová *Death Girl*. The purpose of our research is to outline the world of youth in modern literature and find out how young authors approach such a description. Generation Y is definitely portrayed as vulnerable, because growing up in the 90s couldn't help but leave its mark. This is caused by a number of problems – social, economic, family, where the model of the previous generation was often absent. Both of these novels focus on a young man's struggle with his inner demons, somewhat different but having a significant impact on their lives.

Key words

modern prose; the theme of a young person; generation Y; growing up in the 90s; Artem Chekh; Lucie Faulerová

Обмірковуюючи проблематику травматичного досвіду при формуванні ідентичності будь-якої особистості, неодмінно варто звернутися до історичного досвіду, адже зрозуміти світ сучасної людини можливо лише через пізнання минулих подій, які сприяли формуванню конкретного суспільства. Ключовими у формуванні сучасних націй, стали події ХХ століття, яке було для Європи трагічним – дві світові війни, економічна та соціальна криза, тоталітарні режими Німеччини та СРСР, трагедії мільйонів винищених родин й інтелігентів. Розглядаючи ці трагічні події минулого, сучасна гуманітаристика все частіше звертається до взаємопов'язаних напрямків міждисциплінарних досліджень, якими є *memory studies* та *trauma studies*.¹

І це не дивно, адже травма здатна глибоко закарбуватися у пам'яті не лише окремого індивіда, але й цілого суспільства, змінюючи його світосприйняття та формування. Усім відомо, що на доросле життя людини часто впливає її дитинство – дитячі кривди, образи та часто неусвідомлено нанесені травми з боку дорослих відображаються на психосприйнятті себе та світу протягом усього її життя. Непропрацьована травма переростає у хронічний стан, тому сьогодні все більше часу приділяється питанням психічного та психологічного здоров'я, особливо дітей, за якими слідкують вже від дошкільного віку, щоб вчасно обговорити й віднайти причини можливої травми. Це стосується і дорослих, для яких створюються сучасні спеціальні відділення-підтримки на робочих місцях, де також працюють фахівці, які допомагають впоратись з емоціями, стресом тощо.²

Важливим аспектом травми є «досвід (і подія), що супроводжує загрозу, якісні якості якої лежать за межами попереднього переживання індивіда, а інтенсивність цієї загрози виходить за межі можливостей психіки з ними боротися. Неопрацьованість переживання призводить до витіснення його зі свідомості, внаслідок чого ця подія діє на психіку постраждалого так, ніби травмована людина постійно стикається зі своїм травматичним переживанням або травматизуючою подією.»³ Цей процес порушує сприйняття навколишнього світу, власного життя і, головне, самопізнання, оскільки витіснені спогади штовхають до постійного повернення у минуле.

Посткомуністичне покоління, так зване покоління Y, міленіали, позначено травматичними подіями рубежу століття. І хоч даний термін щодо генерації людей, народжених у проміжку 1981–1994 років, більше розглядається в соціологічних та економічних сферах, у культурі він не менш важливий. Значна кількість психологів погоджується, що молоді люди, яким сьогодні від тридцяти до тридцяти восьми років, набагато вразливіші до несприятливих життєвих подій саме через травматичне минуле. А відтак пошуки свого місця призначення у світі та суспільстві стає для них складним завданням, бо залишаються питання, на

1 Див. детальніше KUZNIETSOVA, Krystyna: *Hledání národní a osobní identity v ukrajinské a české próze počátku 21. století*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

2 Там само.

3 KRATOCHVIL, Alexandr: *Úvodní komentář*. In: KRATOCHVIL, Alexandr (Ed.): *Paměť a trauma pohledem humanitních věd. Komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Akropolis, 2015, s. 93.

які не так легко віднайти відповіді. Основним чинником у пропрацюванні травм постає діалог, однак складна соціальна й економічна ситуація дев'яностих років у посткомуністичних країнах часто вимагала замовчувати й ігнорувати будь-які психологічні коливання, не говорячи вже про відсутність відомостей про захворювання такого характеру. Дана проблематика активно проникає в літературу, де світогляд сучасного персонажа стає відображенням складного поєднання травматичного досвіду минулого, непростих пошуків своєї ідентичності та місця буття в даному суспільстві.

Так чи інакше, жити у дев'яності роки було важко всім, однак досвід кожної посткомуністичної країни своєрідний. Адже цей період істотно вплинув на кожне суспільство, закарбувавшись у колективній пам'яті й повинен був бути опрацьований належним чином. Втім цей процес для усіх не міг бути однако-вим, бо «колишні радянські республіки відходили від комунізму, перебуваючи в різному становищі і на різних ступенях розвитку».⁴ Україна раптово опиняється вічна-віч зі всіма можливими кризами – відсутністю політичної, економічної й соціокультурної грамотності, темними плямами у знаннях свого минулого. Мабуть, якщо порівнювати ситуацію чехів та українців, то не залишиться нічого іншого, ніж знову звернутися до минулого, адже чеське суспільство вже мало досвід розбудови власної держави й не боялося повірити у спільне майбутнє. Натомість українське суспільство було довготривало закомплексоване, без знання власного минулого, адже головним історичним фактом радянської пропаганди була героїзація подвигів радянських військ під час Другої світової війни, а тому і не дивно, що українці опинилися закинуті у депресивне становище через відмінність світу, в якому вони нещодавно довгий час перебували, та реальності, у котрій раптово опинилися.⁵

Спільним для чеського та українського було, мабуть, тільки активне позбавлення духовності, що у 90-х роках спричинило проникнення в життя безліч нових доктрин – езотерика, нові релігії, вірування, поява життєвих «коучів», все це, найчастіше, з метою фінансового збагачення.

Сучасна література є своєрідним віддзеркаленням неопрацьованого травматичного досвіду минулого. Центральньо-східно-європейська література сьогодення відображає якусь постійну невдоволеність, неспроможність почувати себе самим собою у себе ж вдома, що змушує знову й знову подорожувати до інших країн, міст, до минулого, у чужі життя крізь біографічні записи в архівах, тільки, щоб не зустрітись обличчям із самим собою. Часопростір таких романів розмитий, а топос неокреслений територіально. Жанрово вони наближаються до мемуарної літератури. І до цього спонукає «розмитість, невизначеність, еффе-мізм, ухильність, небажання чітко визначитися, що є ознакою сучасного етапу розвитку

4 ŠPORLJUK, Roman: *Formuvannya modernych nacij: Ukrajina – Rosija – Pol'sha*. Kyjiv: «Duch i literatura», 2016, s. 70.

5 PUCHONS'KA, Oksana: *Literaturnyj vymir pam'jati*. Kyjiv: «Akademvydav», 2018, s. 32–33.

літератури як вираження становища людини і суспільства у другому десятилітті ХХІ століття».⁶

Сюжети чеських романів все частіше відкривають перед читачами родинні кривди та складне дорослішання на зламі століть. І хоча у творах переважають персонажі, які шукають себе у просторі *тут і тепер*, їм все частіше доводиться повертатися до минулого. В українських романах ця проблематика ще посилюється суспільними й економічними кризами, в останні роки – темою війни.

Найвизначніша українська письменниця Оксана Забужко за останній рік неодноразово в своїх інтерв'ю та есе говорить про помилку попереднього покоління, яке обрало шлях замовчування, адже нестримно прагнуло забути про минуле й відгородити своїх дітей від такого досвіду. Досвіду перебування в постійному приниженні та стані покори, оскільки саме такою була атмосфера сімдесятих-вісімдесятих років у комуністичних країнах.⁷

У такий спосіб, перед молодим поколінням постає завдання переосмислення тогочасся та всіх кривд принесених даним режимом, адже «*попередньо не виражена і не пропрацьована травма немає жодного шансу загоїтися, вона існує поза часом – на перетині минулого і теперішнього*».⁸

Артем Чех не першим з українських письменників звертається до теми опрацювання травматичного минулого дев'яностих років. Однак, саме йому вдається закомпонувати у світ нелегкого життя наприкінці століття й наслідки військових дій радянської армії. Автор вміло проводить паралелі між минулим і сучасним, адже 2014 року проблема акубаротравми (контузії) повертається в українське суспільство. Після власного досвіду перебування на війні, письменник частково усвідомлює всі процеси свого дорослішання поруч із дивним членом його сім'ї. Без будь-яких родинних зв'язків у житті малого хлопця з'являється дивний і незрозумілий чоловік, із посттравматичним синдромом, якого ніхто не розуміє. Саме цей чоловік залишає у пам'яті молодого хлопця слід. Однак, спробувати його зрозуміти автор намагається аж тоді, коли він зникає, перетворюючись на постать, яка все ще існує, але ніхто її більше не помічає.

«*Хто ти такий?*» – непросто назва роману, ми сприймаємо його як питання, відповідь на яке неможливо віднайти, але сам автор зазначає, що це «*не питання, а крик в нікуди*».⁹ Історія Артема Чеха унікальна, вона відкрито говорить про ті психологічні проблеми, про які зазвичай замовчувалося в радянському

6 POSPÍŠIL, Ivo: *Generační princip obecně a ve vývoji literatury (ruské) zvláště (obecné úvahy o srovnávací mezislovenská reflexe s několika případovými sondami)*. In: POSPÍŠIL, Ivo – ŠAUR, Josef a kol.: *Generační konflikt ve slovanských literaturách a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 21.

7 ZABUŽKO, Oksana: *Najdovša podorož*. Kyjiv: Komora, 2022.

8 FREUD, Sigmund: *Remembering, Repeating and Working-through*. In: STRACHEY, James (Ed.): *The Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*. London: The Hogarth Press, Volume XII, 1958, p. 154.

9 «*Хто ти такий?*» – не запитання, а крик в нікуди. Артем Чех – про свій автобіографічний роман. Онлайн доступно [https://suspilne.media/167209-hto-ti-takij-ne-zapitanna-a-krik-v-nikudi-artem-ceh-pro-svij-avtobiograficnij-roman/], дата: 12.02.2023.

і пострадянському суспільстві, а відтак ці проблеми безпосередньо впливали на наступне покоління.

Письменник вдало зображає тогочасний світ, у якому неможливо знайти спільну мову. Там немає генераційних непорозумінь, це абсолютне непорозуміння, до того ж не тільки між Феліксом і Тимофієм, але між усіма жителями цієї країни. Все це підсилено байдужістю до інших, втратою емпатії та зацікавленні на буденних питаннях. Коли Феліксові хочеться, щоб хтось його вислухав, бо це один зі способів побороти свою травму, він стикається з незацікавленістю з боку найближчих: *«Всі ці кухонні розмови про школу, про новий диван, про гроші. Весь час про гроші, ніби, крім них, немає про що говорити. І навіть якщо почнеш говорити про щось інше, все одно закінчиться зрішми. Йому хотілося виговоритися, виплакати, вивергнути з себе пережите, здати все те під розпис, ніби табельну зброю, й забути, як погано вивчений урок.»*¹⁰

Автор торкається і теми сім'ї, яка в дев'яностих роках часто була досить нетрадиційною, бо там був відсутній батьківський зразок, виховання кількома поколіннями жінок. Так Тимофій, п'ятирічний хлопчик, живе з мамою та бабусею в одній квартирі. Персонаж батька відтворений мляво, він постійно не буває вдома, а коли вже з'являється, то спить. *«Батька Тимофій пам'ятав переважно сплячим. У свої тридцять він спав так багато, ніби наступні тридцять років збирався не спати взагалі. Згодом Тимофій зміг його зрозуміти. Можливо, якби йому – Тимофіїві – в ті часи було тридцять, він би теж переважно спав: аби не чути і не знати всієї тієї суспільної колотнечі навколо, аби запхати глибоко у сон – грузький і тривожний денний сон – власну відповідальність.»*¹¹ Таким шляхом письменникові вдалось ще більше підкреслити апатичність тієї доби.

Незважаючи на всі проблеми суспільства, хлопець отримує належну опіку від бабусі й матері, які всіма силами захищають його: *«Це були часи невідання. Тимофіїву свідомість поневолювали якісь світлі образи і принадні запахи. Навколо розвалювалися сім'ї, осипалася країна, догнивали багаторічні устрої й дотлівала ще минулорічна впевненість у хлібі щоденному. Жити надіями стало нормою. У когось не було й цього. Тимофій був захищений від підлості й болю, від голоду і страху.»*¹²

Усе змінюється, коли в їхньому житті з'являється Фелікс, з яким знайомиться бабуся Ліда. *«Цей дивний чоловік не був йому ані родичем, ані другом. [...] Водночас Фелікс приніс у життя Тимофія неприємні зміни.»*¹³, бо *«він не може позбутися демонів, які переслідують його у цивільному житті»*¹⁴. Для малого Тимофія посттравматичний синдром взагалі незрозуміле явище, якщо врахувати, що і для дорослих це було чимось невідомим. Водночас поява нового жителя квартири (хоч і офіцій-

10 ЇЕСН, Artem: *Что ты такій?* Černivci: Meridian Czernowitz, 2021, s. 13.

11 Там само, с. 28.

12 Там само, с. 24.

13 Там само, с. 25.

14 *«Хто ти такий?» – не запитання, а крик в нікуди. Артем Чех – про свій автобіографічний роман.* Онлайн доступно [<https://suspilne.media/167209-hto-ti-takij-ne-zapitanna-a-krik-v-nikudi-artem-ceh-pro-svij-avtobiograficnij-roman/>], дата: 12.02.2023.

но він там не живе, а тільки приходить інколи ночувати) спричиняє конфлікт між бабусею та матір'ю, розбиваючи власне всі родинні зв'язки та відсуваючи сина (онука) на другорядний план, а відтак: «Тимофій залишається часто один на один зі своїми стражданнями та психологічними травмами».¹⁵

У вчинках Ольги, матері Тимофія, проглядається засудження Ліди, адже всезагально відомо, що в тогочасному суспільстві старші люди (особливо жінки) не мали права на кохання, їхня любов мала обмежуватися виключно сім'єю. Роман Артема Чеха намагається зламати цей стереотип, однак хворобливість родинних стосунків, що панувала на межі століть, неможливо відкинути. Тому ми тут знаходимо любов до ближніх, яку неможливо пояснити: «У них із Лідою були дивні стосунки. [...] Він її любив. Вона його терпіла.»¹⁶

Артем Чех у своєму романі «Хто ти такий?» на прикладі однієї сім'ї показує трагедію цілого суспільства кінця ХХ століття. Таких родин було безліч, у всіх них виростало покоління ображене та сердите. Дорослішання Тимофія було складним не тільки вдома, але й у школі, а влітку в селі – все це залишало неповоротну травму, від якої можна було тільки закритись у собі, бо навколо панувала суцільна байдужість, яка позбавляла дітей дитинства: «Сердився на тата через його безпорадність, лінь і постійні неоригінальні виправдання, яким уже давно немає віри і які драгували більше, ніж якби це була цинічна бездіяльність. Сердився на маму, яка ніяк не могла все розгребти й на решті вигребти: чи не щодня дзвонили кредитори, зростали відсотки, вона економила на милі й на проїзді в громадському транспорті, тоді як батько міг паралельно на останні гроші купити, скажімо, банку кетової ікри. Пізніше Ольга розповідала, що у той період сама думала повиситися на колготках. Або піти і здатися до психушки. Там принаймні годували. Погано, але регулярно. І та драматична фраза була лише однією з численних причин його розпачу і недитячого відчуття, що він теж у цій упряжці проблем і відповідальності.»¹⁷

Парадоксально, але з часом цей, здавалось би, чужий чоловік стає єдиним другом для Тимофія, єдиним, хто розуміє його й готовий вислухати. Така химерна дружба підкріплена довірою й виражена тим, що Фелікс називає Тимофія своїм онуком. І незважаючи на те, що «розкриття старшого крізь призму молодшого – прийом, до якого часто вдаються в сюжетах»¹⁸, це насторожує, оскільки виходить, що хворий Фелікс є єдиним дорослим взірцем для хлопця, втягуючи його у свої різноманітні «недитячі» пригоди.

Із часом Фелікс зникає з життя Тимофія, бо родинні зв'язки у його сім'ї надто крихкі, дорослі не спроможні боротися зі своїми власними проблемами, людині з посттравматичним синдромом там не місце. Однак, залишається спогад, який змушує Тимофія віднайти свого старого друга: «З вулиці хтось надсадно

15 Там само.

16 ČECH, Artem: *Chťo ty takýj?* Černivci: Meridian Czernowitz, 2021, s. 37.

17 Там само, s. 131.

18 «Хто ти такий?» – не запитання, а крик в нікуди. Артем Чех – про свій автобіографічний роман. Онлайн доступно [https://suspilne.media/167209-hto-ti-takij-ne-zapitanna-a-krik-v-nikudi-artem-ceh-pro-svij-avtobiograficnij-roman/], дата: 12.02.2023.

кричав: „Петрович!“ Чорна і густа тінь, глузливо дразнячись, ковзнула в його пам'яті. Тимофій відшукав серед своїх старих речей записник у замшевому чохла, знайшов номер, записаний ще дитячим почерком, і підійшов до телефона, зупинившись у нерішучості.»¹⁹ А зустрівши його, бачить повністю вигорілого чоловіка, який і надалі бореться зі своїми демонами самотужки, безрезультатно впиваючись алкоголем, намагається забути.

Здавалося б, що література надзвичайно ефективний спосіб побороти травму, та чи це не стає односторонньою терапією самого письменника. На думку Артема Чеха, ані література, ані книги неспроможні боротися з внутрішніми демонами.

Чеська письменниця Луціє Фаулерова створює окремих світ страждань, в якому її героїня змушена жити по своїй же вині. Навмисно калічаючи себе, вона позбавляє сама себе окремих життєвих можливостей. Подорож потягом, чи то пак метро, стає своєрідним аналізом власного минулого та всіх наслідків попередніх подій, які стають причиною замкненості молодої дівчини у такому обмеженому середовищі. Створений авторкою світ відчужений і незбагнений, ми споглядаємо його крізь вікно вагона, де на кожній зі станцій новий спогад, що дозволяє нам скласти суцільну мозаїку. Однак, склавши її, залишається незрозумілим бажання героїні справлятися (або скоріше не справлятися) із власними травмами через саморуйнацію.

Уже сама назва роману «*Дівчина-смерть*» є символічною. Чеський літературознавець Іво Поспішил зазначає, що особливий інтерес до танатології, вчення про смерть, поміж молодого покоління зумовлений «повною відсутністю духовних основ існування людини проявляється і в настроях відчаю, в депресії та інших психічних захворюваннях, почуттях безвихідності, суїцидах».²⁰

Роман чеської авторки пронизаний паралелями-образами. Знайдемо їх у ставленні до смерті – з одного боку героїня сприймає її як щось моторошне, від чого краще відгородитися, витіснивши будь-які думки про неї, а з іншого – смерть нав'язливо приваблює, змушуючи молоду дівчину триматися неподалік від можливої зустрічі.

Зі спогадів ми дізнаємося про дитяче бажання Марії бути фокусницею. Тут письменниця вдало створює паралель між смертю та зникненням, прагненням навчитися бути невидимкою. Постає питання існування інших світів, куди зникають душі після смерті й ілюзії після пронесення чарівних заклинань. Вкінці-кінців читач і сама героїня розуміють, що ніяких світів більше немає, тільки той один, в якому ми маємо жити, а опісля нічого немає. Так після самогубства її сестри Мадли залишається пуста, яку дівчина намагається заповнити спогадами, однак вони безупинно натикаються на непорозуміння даного вчинку,

19 ČECH, Artem: *Čto ty takyj?* Černivci: Meridian Czernowitz, 2021, s. 288.

20 POSPÍŠIL, Ivo: *Generační princip obecně a ve vývoji literatury (ruské) zvláště (obecné úvahy o srovnávací mezislovenská reflexe s několika případovými sondami)*. In: POSPÍŠIL, Ivo – ŠAUR, Josef a kol.: *Generační konflikt ve slovenských literaturách a kulturách*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 16.

адже Мадла перемогла смерть, поборола страшну хворобу – рак, але однаково обрала покинути цей світ.

Луціє Фаулерова намагається окреслити світ молодих людей, яких ніхто не розуміє, бо попереднє покоління вважає, що замість того, щоб радіти свободі молодь обирає необґрунтоване страждання: «А хтось інший тоді казав, що нам однаково пощастило народитися після революції²¹, тому що ми можемо все!, стільки можливостей!, і свобода!, стільки свободи!, і ці всі можливості!»²², однак знову ж таки натикаємось на невичерпну проблему початку XXI століття, яка насамперед виражається відсутністю орієнтирів і настанов на життя. Однак, здобути такий досвід неможливо від попередньої генерації, адже часто навіть батьки не спроможні впоратися зі своїми внутрішніми демонами: «тепер у її мамі є своя тренерка, у неї є своя провідниця, яка часто всюди її супроводжує, підтримує і допомагає у внутрішньому розвитку. [...] Я думаю про те, де ця тренерка навчилася цьому, де вона взяла цю інструкцію. [...] І я уявляю, власне, такі зворушливі стосунки, коли зранку тренерка спонукає маму моєї однокласниці встати з ліжка і каже при цьому, наприклад: давай, роби, роби, не зупиняйся...»²³

Письменниця дуже вдало подає бачення життєвої ситуації молодої дівчини, позначеної травматичним дитинством і дорослішанням, порівнюючи життя із подорожжю потягом: «Це довга дорога, у якій я не за кермом, я просто спостерігаю за нею з вікна»²⁴.

Головну героїню спіткав цілий ряд травматичних подій: матір залишає дітей на виховання батьку, хвороба молодшої сестри, пізніше її самогубство, що спричинило розпад родинних зв'язків. Марія у прагненні справитися зі смутком і втратою найближчої людини, заходить у лабіринт, де все частіше натикається на почуття вини. Цей стан її повністю охоплює, аж до абсурдного судження, що все це спричинила Морена (богиня потойбіччя, ночі, сезонності, смерті та води), опудало якої сільські діти кидали в річку як язичницький ритуал привітання весни. Марія рятує солом'яну ляльку, яка натомість переслідує її впродовж всього життя.

Неможливість віднайти власного шляху й місця в цьому світі може бути наслідком посттравматичного синдрому, нерідко це доводиться робити майже навпомацки. У романі «Дівчина-смерть» головний персонаж обирає інший спосіб, відмовившись взагалі від особистого світу: «Здається, я ніколи не була собою. Це завжди були світи інших людей, до яких я тільки прокрадалася. Заселялася у них, як у чужих будинках.»²⁵ Водночас натикаємось на проблему нав'язування стосунків, що веде до самотності. Однак, це не дивно, адже як створити власну сім'ю, коли взірець відсутній?

21 Оксамитова революція, 1989 р.

22 FAULEROVÁ, Lucie: *Smrtholka*. Praha: Torst, 2020, s. 154.

23 Там само, с. 155.

24 Там само, с. 200.

25 Там само, с. 137.

Завдаючи собі травм, Марія намагається хоч якось впоратися з неспроможністю існувати. Це один із проявів показати своїми фізичними вадами зламаність своєї душі. Біль фізичний здавалось би мав їй допомогти впоратись із болем душевним, але так не стається. Дівчина начебто таким чином намагається втекти від смерті, та насправді наближається до неї.

Перед нами постає складний і перенасичений емоціями твір, за словами чеського літературного критика Яна Белічка, це характерно для сучасної літератури й спричинено безперервним блуканням, пошуками себерефлексії, порозумінням свого внутрішнього «я». Як бачимо, письменники не бояться повернення до минулого, однак вже не по «витоптаних стежках», але показуючи його з іншої перспективи.²⁶

Якщо роман «Хто ти такий?» Артема Чеха за жанром визначається як роман-виховання та перегукується з попереднім твором автора «Район Д», то мозаїчність прози Луції Фаулерової свідчить про так званий кубик Рубіка, про який говорять чеські письменники (наприклад, Вратіслав Маняк) і літературні критики.

Водночас бачимо, що в обох романах кризь сцени з місцевого середовища, посилення на поп-культуру та деталі з повсякденного життя спогадів дитинства героїв також проявляється приналежність до покоління обох письменників. Незважаючи на національні відмінності, читач стає свідком того, як дев'яності та початок тисячоліття проникають у вигаданий світ, який для тих, хто в той час ріс і дорослішав, буде дуже знайомим. Це те, що займає і, мабуть, ще тривалий час займатиме значне місце в сучасній літературі.

Література

ČECH, Artem: *Čto ty takyj?* Černivci: Meridian Czernowitz, 2021.

FAULEROVÁ, Lucie: *Smrtholka*. Praha: Torst, 2020.

FREUD, Sigmund: *Remembering, Repeating and Working-through*. In: STRACHEY, James (Ed.): *The Standard Edition of the Complete Works of Sigmund Freud*. London: The Hogarth Press, Volume XII, 1958, p. 154.

KRATOCHVIL, Alexandr: *Úvodní komentář*. In: KRATOCHVIL, Alexandr (Ed.): *Paměť a trauma pohledem humanitních věd. Komentovaná antologie teoretických textů*. Praha: Akropolis, 2015, 93–96.

KUZNIETSOVA, Krystyna: *Hledání národní a osobní identity v ukrajinské a české próze počátku 21. století*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2021.

POSPÍŠIL, Ivo: *Generační princip obecně a ve vývoji literatury (ruské) zvláště (obecné úvahy o srovnávací mezislovanská reflexe s několika případovými sondami)*. In: POSPÍŠIL, Ivo – ŠAUR, Josef a kol.: *Generační konflikt ve slovanských literaturách a kulturách*. s. 11–29. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 11–29.

PUCHONS'KA, Oksana: *Literaturnyj vyměr pam'jati*. Kyjiv: «Akademydav», 2018.

26 BĚLÍČEK, Jan: *Naši literaturě se nedaří zužitkovat jedinečná česká témata*. In: Klacek. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 25.3.2021. [Online dostupno: <https://www.klackoviste.cz/clanky/rozhovor-jan-belicek>, data: 12.7.2021].

ŠPORLJUK, Roman: *Formuvannja modernych nacij: Ukraïna – Rosìja – Pol'šča*. Kyjiv: «Duch i literatura», 2016.

ZABUŽKO, Oksana: *Najdovša podorož*. Kyjiv: Komora, 2022.

Інтернет-джерела

BĚLÍČEK, Jan: *Naši literatuře se nedaří zužitkovat jedinečná česká témata*. In: *Klacek*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 25.3.2021. [Online доступно: <https://www.klackoviste.cz/clanky/rozhovor-jan-belicek>, дата: 12.7.2021].

«Хто ти такий?» – не запитання, а крик в нікуди. Артем Чех – про свій автобіографічний роман. [Онлайн доступно: <https://suspilne.media/167209-hto-ti-takij-ne-zapitanna-a-krik-v-nikudi-artem-ceh-pro-svij-avtobiograficnij-roman/>, дата: 12.02.2023].

Mgr. Krystyna Kuznietsova, Ph.D.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

krystyna.kuznietsova@phil.muni.cz

